

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Марийка Николова Димитрова
катедра „Германистика и нидерландистика“
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“
област на висше образование 2. Хуманитарни науки,
професионално направление 2.1. Филологии,
научна специалност Германски езици (Съвременен немски език)

за придобиване на научната степен „доктор на педагогическите науки“
в област на висше образование 1. Педагогически науки,
професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по ...,
научна специалност Методика на обучението по немски език

кандидат: доц. д-р Янка Илиева Коева
тема на дисертационния труд:
„Невродидактика в обучението по немски език като чужд“

Доц. д-р Янка Коева е преподавател по методика на обучението по немски език в катедра „Методика на езиковото и литературно обучение и литературознание“ при ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“ (от 2007 г.). Води лекционни курсове по задължителни и избираеми дисциплини за придобиване на педагогическа квалификация, организира хоспитирането, текущата педагогическа практика и преддипломната педагогическа практика по немски език на студенти от Филологическия и Историческия факултет във ВТУ. Разработила е лекционни курсове и учебни материали за задължителните и избираемите дисциплини, участвала е в работни групи за създаване на учебни планове и учебни програми за бакалавърската и магистърската степен, както и за обучението на докторанти. Научните ѝ интереси са в областта на дидактиката и методиката на обучението по немски език като чужд, текстолингвистиката, психоллингвистиката, многоезичието, невродидактиката. Специализирала е в университетите в Йена, Дрезден, Фрайбург, Германия. Зам.-председател е на Общото събрание на Филологическия факултет във Великотърновския университет (мандат 2015 – 2019 г.). Член е на Дружеството на преподавателите по немски език в България, на Съюза на германистите в България и на други организации.

Доц. д-р Янка Коева представя дисертационен труд, в който обект на изследване е взаимодействието между езиците, като по-специално се разглежда междуезиковият трансфер като явление в чуждоезиковото обучение. Авторката си поставя за цел да анализира възможностите за оптимизиране на процеса на обучение, за да се постигне по-голям ефект при усвояването на чужди езици (с. 9). В тази връзка доц. Коева допуска, че преносът на знания и умения се осъществява не само от първия език към всеки следващ изучаван език, но и в обратна посока (пак там).

Безспорна е актуалността на избраната тема, тъй като науката невродидактика позволява процесите, свързани с ученето, да се разглеждат и обясняват от гледна точка на невробиологията, което от своя страна може да допринесе до преосмисляне на дидактическите концепции и развитието им в нова светлина с цел повишаване ефективността на ученето. От особена релевантност са интердисциплинарните връзки между невробиологията и дидактиката по отношение на сложния умствен процес, който протича при изучаването на чужди езици, най-вече поради комплексните междуезикови връзки и влияния.

Значимостта на изследването се определя от факта, че знанията, базиращи се на невробиологията, могат да бъдат успешно използвани в рамките на невродидактиката за развиване на теоретични модели и практики за тяхното прилагане в сферата на образованието, така че процесите на преподаване и учене на езици максимално да бъдат съобразени с динамиката на нашето съвремие в контекста на концепцията за многоезичие, в резултат на което на преден план излизат междуезиковите процеси на взаимодействие и трансфер, а не на изолиране или на езикова интерференция.

Ясно формулираната цел и произтичащите от нея конкретни задачи обуславят формалната и съдържателна структура на дисертационния труд (общ обем – 277 с.) : 4 глави, уводна и заключителна част, 11 приложения. За целите на научния труд са проведени експериментални изследвания за доказване на изходната хипотеза; приложен е глосар с най-често употребяваните понятия в невробиологията, които имат отношение към процеса на учене; библиографията обхваща 119 научни публикации на английски, български, немски език, списък на учебна документация (18 заглавия) и учебни системи (4 заглавия), както и други публикации в интернет (20 заглавия); около 50% от включените заглавия са публикации от 2010 година насам. От това следва, че дисертационният труд

стъпва върху актуални изследвания по избраната тема и допринася за по-нататъшното проучване на ролята на невродидактиката при изучаването на съвременни чужди езици.

По структура и съдържание дисертационният труд отговаря на изискванията, посочени в Закона за развитие на академичния състав в Р България. Той е разработен самостоятелно и не дублира нито тематично, нито съдържателно труда, представен от доц. д-р Янка Коева за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, в който се изследват „Инструкции към задачите и упражнението в обучението по немски език като чужд“ (успешно защитен през 2011 г.).

В настоящото научно изследване доц. Янка Коева изяснява най-напред същността на понятията „невродидактика“ и „невробиология“. От гледна точка на невробиологията се обяснява процесът на учене, систематизират се и се коментира ролята на определени фактори, които са от важно значение за чуждоезиковото обучение – нови и налични знания, внимание и концентрация, учебни методи, обратна връзка, емоции, мотивация, възраст, пол и др. (първа глава, с. 12 – 69). Невродидактиката е в основата на концепцията за многоезичието (втора глава, с. 70 – 119). Темата за многоезичието присъства и в предходни публикации на доц. Коева. Тук акцентът се поставя върху явлението „трансфер“, който играе централна роля в процеса на изучаването на езици. Същността на трансфера се разглежда на базата на публикации на български и чуждестранни автори (Стефанова 2010, 2015, Стойчева 2012, Майснер 2002): представят се трансферните категории, както и видовете трансфер. От важно значение за дисертационния труд е изтъкването на съществуващата „проактивна и ретроактивна връзка“ между езиците, което е предпоставка за усвояването на няколко езика, като учещият използва активно придобития до този момент езиков опит. Трансферът на знания от изучавани вече езици не би могъл да се осъществи без предварителна подготовка, това означава, че учещите трябва да осъзнаят в процеса на учене по какво си приличат и по какво се различават изучаваните езици и целевият език (срв. с. 104). Тази специфична особеност при усвояването на езици обуславя включения във втора глава анализ на професионалната подготовка на учители по чужди езици от гледна точка на концепцията за многоезичието.

Както се посочва в уводната част, ретротрансферът е предмет на изследване в настоящия дисертационен труд. Формулираната в тази връзка хипотеза се проверява експериментално в процеса на преподаване и усвояване на избрани граматични явления,

както и в процеса на разработване на коментар. Поради тази причина в трета глава (с. 120 – 178) се характеризират продуктивните езикови дейности писане и говорене. Доц. Янка Коева анализира също така преподаването и усвояването на граматични знания, тъй като те са предпоставка за успешното развитие на коректното писане и говорене, и заключава, че „дидактико-методическите изследвания категорично потвърждават експлицитното преподаване и усвояване на граматиката“, което води до по-доброто овладяване на четирите езикови дейности (с. 177).

Изложението в теоретичната част (първа, втора и трета глава – с. 12 – 178) свидетелства за научната осведоменост и компетентност на доц. Коева, що се отнася до невробиологията и невродидактиката, до характеризирането на процеса на учене от невробиологична гледна точка, до концепцията за многоезичието и нейния дидактико-методически принос към по-ефективно учене, при което обучаемите могат да използват езиковите знания и езиковия опит, придобити в процеса на усвояване на родния език и на предходен чужд език. От особена важност за теоретичната концепция, залегнала в основата на дисертационния труд, е разбирането, че многоезичието не е нова дидактико-методическа концепция, а по-скоро е необходимо в дидактиката на чуждоезиковото обучение „да се направи прецизиране и диференциране на особеностите по отношение на преподаването и изучаването на втори и последващи чужди езици“ (с. 77). От тук следва, езиците да не се изучават изолирано един от друг, а да се създадат условия за съзнателно активиране, сравняване и пренасяне на езикови знания и умения от първи, втори, трети и всеки следващ изучаван език. Всички езикови знания и целият езиков опит допринасят за изграждането на индивидуалната комуникативна компетентност на обучаемите.

Изтъкнатите от доц. Янка Коева аспекти:

- човек притежава едно единствено езиково умение, което той доизгражда и усъвършенства при изучаването на други езици,
- при изучаването на всеки следващ език се разширяват езиковите знания и езиковото съзнание,
- всеки индивид има изградена езикова мрежа в главата, но тя се проявява по различен начин по отношение на езиковите знания и връзките между тях (с. 91),

както и тяхното съблюдаване заедно с други характеристики като възраст, пол, стил на учене, мотивация и т.н., могат да стимулират и да развият наличните знания и умения

у обучаемите, така че те да са в състояние ефективно и самостоятелно да изучават чужди езици не само в училище/в университет, но и през целия живот.

Дидактиката на многоезичието не се разглежда само в теоретичен план. Анализира се влиянието, което тя оказва върху мисленето, и се съставя каталог с изисквания относно поведението на учителите от гледна точка на динамиката в професионалния и личния живот и новата култура на преподаване и учене (с. 111 – 117).

Експерименталната част (четвърта глава, с. 179 – 231) е съществен съдържателен момент в едно дидактико-методически ориентирано научно изследване. Както в досегашните си публикации така и в настоящия дисертационен труд доц. Коева прилага специална статистическа методология, отчитаща спецификата на педагогически изследвания (срв. Бижков, Краевски, 2007). Резултатите от проведените експерименти се анализират с помощта на методологията по Цветков (2015).

Висока оценка заслужават професионално проведените и анализирани експерименти за доказване на продуктивния ретротрансфер от немски към български език 1) при усвояване на определени граматични явления, 2) при разработване на коментар, 3) при създаване на реферат в писмена форма и неговото представяне в устна форма.

Експериментите се осъществяват с помощта на експериментални и контролни групи, в които участват ученици и студенти с различен профил: изучаващи немски език като втори чужд език (ниво А1.1. – А1.2. на учениците, ниво В1 – В2.1. на студентите) в училище и в различни университетски специалности – Предучилищна/Начална педагогика и немски език, Приложна лингвистика с английски и немски език, Английска филология, Международни икономически отношения, Маркетинг. По този начин експериментите отчитат в максимална степен реалните условия на изучаване на немски език, обикновено след английски език.

По експериментален път доц. Янка Коева установява положителното влияние на знанията по немски върху преподаването и усвояването на възвратните лични местоимения в българския език, както и при разработването на определен текстови жанр, коментар. Въз основа на изводите се представя схема, която онагледява трансферната база между отделните езици (с. 230).

В тази част от дисертацията умело се съчетава експериментът като изследователски метод с провеждането на интервю и анкети, с помощта на които се хвърля допълнително

светлина върху причините, същността и резултатите от емпиричния анализ. Например, въз основа на анкетното проучване на мотивацията/демотивацията за изучаване на немски език доц. Янка Коева изготвя предложение за управленска стратегия, която би подпомогнала обучаващите в търсене на възможности за преодоляване на демотивацията (с. 233).

Приложените методи съдействат за разкриване същността на изследваното явление и за доказване на изходната хипотеза, а избраната методология допринася за постигането на обективни резултати, поради което може да се направи изводът, че методите и методологията съответстват на поставените цели и задачи в дисертационния труд.

Както в теоретичната, така и в емпиричната част коректно са оформени препратките към ползваните източници, които са включени и представени с точни библиографски данни в библиографията към дисертационния труд (с. 241 – 255).

Приносите на дисертационния труд биха могли да бъдат систематизирани както следва:

- 1) проучена, обработена и коментирана е актуална научна литература по въпроси на невробиологията и невродидактиката, многоезичието и езиковия трансфер, дидактиката и методиката на обучението по чужд език и по други въпроси, свързани с темата на дисертационния труд, тема, която е почти неизследвана в българската дидактико-методическа литература;
- 2) дисертационният труд, с така направения избор на предмета на изследване, може да се определи като първата научна разработка, в която по експериментален път и с помощта на знания по невробиология се доказва обратното въздействие на немския език (E3) върху българския език (E1), с което се допринася за разкриване ролята на междуезиковото влияние и взаимодействие при усвояването на всеки следващ чужд език и на родния език;
- 3) използваните изследователски методи и статистическата методология за обработване на получените резултати биха могли с успех да се приложат при изследване на останалите езикови дейности, както и при изучаването на друг целеви език;
- 4) въз основа на изложените теоретични схващания и на статистически обработените резултати от емпиричния анализ се формулират предложения за:
- по-ефективен учебен процес в рамките на изучаваните съвременни езици,

- стратегия за управление на учебния процес от страна на обучаващите с цел да се преодолее демотивацията при учене,
  - разработване на общ курикулум за обучение по всички изучавани езици, включително и по родния език;
- 5) дисертационният труд допринася за прилагането на научен подход към разглеждането и осъзнаването на явления от чуждите езици в обучението по роден език, както и за успешното реализиране на междупредметните връзки в езиковото обучение.

Авторефератът отразява достоверно структурата, съдържанието и приносите на дисертационния труд. Тук проличава умението на доц. Янка Коева да предаде в синтезиран вид основните съдържателни моменти на научното изследване. В автореферата са приложени Декларация за оригиналност на научните приноси и Списък на публикациите по темата на дисертацията.

По темата на дисертацията доц. Янка Коева има 7 самостоятелни публикации на български и немски език (1 от тях е под печат). Това са студия и статии, публикувани в специализирани сборници, издание на ШУ, в годишника на НБУ, както и изнесени научни доклади на национални конференции, публикувани в научните трудове на ПУ. Две статии са поместени в сп. BDV-Magazin (ISSN 1310-6228), издание на Дружеството на преподавателите по немски език в България. Списанието е включено и описано в Каталога на Националната немска библиотека, със седалище в гр. Лайпциг, Германия.

Информация за използването и цитирането на нейни публикации от други автори може да бъде намерена в профила на доц. д-р Янка Коева като преподавател във ВТУ на следния адрес:

www.uni-vt.bg/bul/staffinfo.aspx?u=799&zid=79&ppage=77

Към изложеното до тук бих искала да добавя, че доц. Янка Коева се утвърди като изследовател в областта на дидактиката и методиката на чуждоезиковото обучение и като високо квалифициран преподавател. Познавам я като колега, който отстоява личната си позиция и се отнася коректно към другите колеги и към студентите. Активно участва във всички сфери на комплексната ни дейност като университетски преподаватели.

В заклучение бих искала да подчертая, че дисертационният труд е убедително доказателство за задълбочените теоретични знания на доц. Янка Коева в областта на невродидактиката, многоезичието, дидактиката и методиката на обучението по немски

език, за умението да коментира научните факти, да експериментира и анализира, да създава самостоятелни научни изследвания.

Изтъкнатите в рецензията положителни страни и приноси моменти на дисертационния труд са в подкрепа на предложението ми за неговото приемане и за положителна оценка на работата като цяло.

Убедено препоръчвам на уважаемите членове на Научното жури на доц. д-р Янка Илиева Коева да бъде присъдена научната степен „доктор на педагогическите науки” в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по ...., научна специалност Методика на обучението по немски език.

12.06. 2017 г.

Изготвил рецензията:

В. Търново

проф. д-р Марийка Димитрова